

A KISANTANT.

AKis ANTANT néven ismert szövetség 1920 nyarán alakult meg. Egy ilyen szövetségnek a háborúban szerzett zsákmány biztosítása érdekében való létesítése mindig közelfekvő lehetőség volt és Benes csehszlovák külügyminiszter már 1919 decemberében tárgyalásokat folytatott ebben az irányban Trumbics jugoszláv miniszterrel, 1920 január havában pedig Vajda román miniszterelnökkel. A kisantant keletkezésének közvetlen oka mégis egy hazugság volt. 1920 nyarán tudvalevőleg a francia és a magyar kormány között bizonyos közeledés történt, amely azt a látszatot keltette, mintha Franciaország Magyarországot akarná megtenni középeurópai politikája egyik főpílerének. Joffre francia marsallnak akkori bukaresti útját is úgy magyarázták, hogy annak célja egy Magyarország és Románia közötti közeledésnek Franciaország vezetése alatt való előkészítése. Ebben a helyzetben a középeurópai államok külügyminiszterei különböző titkos utakon egy állítólagos okmány birtokába jutottak, amely a „Gödöllői szerződés“ címén később nyilvánosságra is került. E hamisítvány szerint Franciaország teljesen Magyarország mellé állt volna a többi utóállamokkal szemben. Renner osztrák kancellár, akinek Magyarország elleni elfogultsága mindig nagyobb volt ítélőképességénél, ezt a hamis okmányt és a hozzákapcsolódó híreszteléseket annyira komolyan vette, hogy az osztrák nemzetgyűlés külügyi bizottságában 1920 augusztus 21-én tartott expozéjában is megemlékezett róluk. Bejelentette, hogy biztos tudomása szerint Franciaország és Magyarország között oly egyesség jött létre, amely Pozsonyt, Kassát, Temesvárt és Burgenlandnak egy sávját visszaadja Magyarországnak, aminek fejében Magyarország 75.000 katonát fog állítani Szovjet-Oroszország ellen. Ma bizonyára Renner sem tagadhatja, hogy akkoriban felültették, ami nem először és nem utoljára történt meg vele, mert minden Magyarországot illető kérdésben erre predisponálva volt. Hogy más szomszédaink államférfiai hasonlóan komolyan vették volna ezeket a badarságokat, az nem valószínű, nekik azonban ezek a hírek — amelyeknek terjesztésétől talán* nem is álltak nagyon távol — kapóra jöttek terveik megvalósítására. Benes cseh külügyminiszter augusztus elején vasútra ült, elment Bécsbe (ahol valószínűleg ő informálta Renner kancellárt), Belgrádba és Bukarestbe és ott létrehozta azokat a megállapodásokat, amelyeken a kisantant azóta nyugszik.

A kisantant első alapokmánya az a szerződés, amelyet Csehszlovákia és Jugoszlávia Belgrádban 1920 augusztus 14-én kötöttek meg és amelyet Benes csehszlovák és Nincsic jugoszláv külügyminiszter

írtak alá. Bevezetése és négy első cikke, amely az érdemleges intézkedéseket foglalja magában, a következőleg szól:

„Abban a szilárd elhatározásban, hogy az annyi áldozattal megszerzett és a Népszövetség egységokmányában körülírt béke, valamint a trianoni szerződés által megállapított rend fenntartassék“... Csehszlovákia és Jugoszlávia a következő defenzív szerződést kötik:

„1. Egy Magyarország részétől a szerződő felek egyike ellen irányuló nem provokált támadás esetére a másik fél kötelezettséget vállal aziránt, hogy a megtámadott félnek segítségére fog sietni a jelen szerződés második cikkében említett megegyezésben megállapított módon.

2. Csehszlovákia és az S. H. S. állam szakközegei közös egyetértéssel fogják megállapítani a jelen szerződés végrehajtására szükséges intézkedéseket.

3. A szerződő felek egyike sem köthet szerződést valamely harmadik hatalommal a másiknak előzetes értesítése nélkül.

4. A jelen szerződés a ratifikációs okiratok kicserélése napjától számított két évig marad érvényben. E határidő lejártakor a szerződő felek mindegyikének joga van a jelen szerződés felmondására, — de az ilyenkor is érvényben marad a felmondás után hat hónapig.“

Csehszlovákia és Románia között hasonló megállapodás csak később jött létre és 1920 augusztus 21-én még csak egy, a csehszlovák sajtóiroda által kiadott bukaresti távirat tudatta a nyilvánossággal, hogy Benes bukaresti látogatása alkalmával úgy az akkori orosz-lengyel konfliktusban való semlegességre, mint a Magyarországgal való viszonyra vonatkozó kérdésekben teljes egyetértés konstatáltatott. Formális szerződést Csehszlovákia és Románia csak 1921 április 23-án kötöttek Bukarestben. A szerződés, melyet Wewerka csehszlovák követ és Take Jonescu külügyminiszter írtak alá, nagyjában szószerint azonos a cseh-jugoszláv szerződéssel, azzal a különbséggel, hogy a 2. cikkhez még a következő szók fűzettek: „egy később kötendő katonai konvencióban“, a 3. és 4. cikk közé pedig a következő új cikk lett beiktatva:

4. „Békés fáradásainak összeegyeztetése érdekében a két kormány kötelezi magát arra, hogy a külpolitika ama kérdéseiben, amelyek Magyarországgal való viszonyukra vonatkoznak, egymással meg fognak egyezni.“

Ezt a szerződést betetőzi egy 1921 június 7-én létrejött jugoszláv-román szövetségi szerződés, amely bevezetésében a trianoni szerződés mellett a Bolgárországgal kötött neuillyi szerződést is említi, mint olyant, amelynek megvédésében a két szerződő fél egymást kölcsönösen támogatni fogja. Ennek a szerződésnek a szövege némileg eltér az előzőkétől. Érdemleges intézkedései a következők:

x. Egy Magyarország vagy Bolgárország vagy mindkettőjük részéről a szerződő felek egyike ellen irányuló nem provokált támadás esetében a másik fél kötelezi magát, hogy a megtámadott állam mellé fog állni oly célból, hogy a trianoni és a neuillyi szerződések intézkedéseinek tiszteletbentartását biztosítsa abban az értelemben, amint ez a jelen

szerződés második cikkében említve van, mégpedig minden birtokában levő hatalom felhasználásával.

2. A szerb és a román királyság kompetens szakközegei haldéktalanul meg fogják állapítani a jelen szerződés alkalmazására szükséges intézkedéseket.

3. A két szerződő félnek hatalmában áll, hogy egymás közötti előzetes megegyezés nélkül más szerződéseket kössenek.

4. Közös békés szándékaikat hangsúlyozandó a két állam kötelezi magát, hogy külpolitikájukban Magyarországra és Bolgárországra nézve meg fognak egyezni.

(A felmondásra vonatkozó intézkedés szövege különbözik ugyan az előbbi szerződésekben foglalt analóg intézkedésektől, de lényegben egyezik velük.)

Ha ezt a három szerződést összehasonlítjuk, a következő fontosabb különbségeket találjuk:

1. A cseh kormány csak Magyarország ellen irányuló akciók esetére van kötve, a másik két kormánynak ezenkívül Bolgárország elleni akciókban is támogatnia kell egymást.

2. Katonai konvenció csakis Csehszlovákia és Románia között van kifejezetten előírva, Csehszlovákia és Jugoszlávia vagy Jugoszlávia és Románia között nem, ami nem zárta ki, hogy ilyen katonai konvenció a többi államok között is létesült.

3. Sem Csehszlovákia, sem Románia nem köthet harmadik hatalommal szerződést a nélkül, hogy a másik felet előzőleg meg ne kérdeznék; Jugoszlávia és Románia egymás közt erre való szabadságukat kifejezetten fenntartották.

4. A cseh-román és román-jugoszláv szerződésben foglalt kötelezettség a szerződő államok külpolitikájának magyar (illetve magyar és bolgár) vonatkozásokban való összeegyeztetésére a cseh-jugoszláv szerződésből hiányzik.

5. A román-jugoszláv szerződés határozottan kiköti, hogy a casus foederis beállta esetében a két állam „egész erejét“ köteles latba vetni, amíg a másik két szerződés nyitva hagyja a kölcsönös támogatás mérvének kérdését.

Az összes szerződések éle kifejezetten Magyarország ellen irányul, dacára annak, hogy több az utóbbi időben különösen csehszlovák államférfiak részéről elhangzott nyilatkozat ezt tagadni igyekszik. Már ebből is következik, hogy Magyarországnak „a kisanantba való belépéséről“, amiről a külföldön egyszer-mászor beszéltek, soha nem lehetett és a jövőben sem lehet szó. Mit kereshetne Magyarország egy szövetségben, amely a Magyarország részéről való támadás elleni védekezésre vonatkozik? Hisz Magyarország nem szövetkezhetik önmaga ellen! De ebből az is következik, hogy a cseh politikusoknak az az állítása, amely szerint a kisanant konstruktív alakulat, amely hivatva van arra, hogy idővel egész Közép-Európát felölelje, — teljesen hamis és alaptalan. Ez a konstrukció — mint az előadottakból világos — sohasem ölelheti fel Magyarországot, tehát nem ölelheti fel egész Közép-Európát. Ha Benesnek 1920-ban tényleg ily konstruktív célok lebegtek szeme előtt, akkor egyenesen nem lett volna szabad a kisanantot vagy ahhoz

hasonló alakulatot létrehoznia, mert ez csak megőrizheti a Közép-Európában fennálló ellentéteket, kiélesítheti azokat, de sohasem képes azokat enyhíteni vagy megszüntetni.

Benes a cseh nemzetgyűlés állandó bizottságának 1920 szeptember elején számolt be munkájának eredményéről: a kisantant megalakulósáról. Azokról az indokokról, amelyek vezették, igen tartózkodóan nyilatkozott. Politikai természetű indokokat egyáltalában nem hozott fel, hanem a kisantantról úgy beszélt, mintha az csak az „általános gazdasági bizonytalanság”, a „magas vámsorompók”-nak és a „zilált valutáris viszonyokénak” köszönhetné létét, amely dolgokkal pedig a kisantant soha semmiféle kapcsolatban nem állt. Az új Szövetség céljait is eléggé szerényen állítja be; e célok szerinte: „a kifelé való biztonság megerősítése, a szövetséges államok közti politikai és gazdasági kapcsolatok szorosabbá fűzése és szociális reformok lehetővé tétele”. Valójában a kisantant mindig csak az első helyen nevezett célnak: a kifelé való biztonság megerősítésének szolgálatában állt. Kevesebbé szerény volt Benes az új alakulat jövőbeni jelentőségének méltatásában. Úgy állította be a kisantantot, hogy az „egy új európai rendszer alapja” lesz és hogy Európának már most is biztosítékot nyújt arra, hogy Közép-Európában nyugalom fog uralkodni, a nélkül, hogy a többi államnak nyugalanságra volna oka. — A szavazástól a Kramarz vezetése alatt álló nemzeti demokraták távol tartották magukat, a németek élesen támadták Benes külpolitikai koncepcióját és ellene is szavaztak.

Sokkal őszintébben és kevésbé kertelve nyilatkozott az új alakulatról Take Jonescu román külügyminiszter egy előadásában, melyet 1920 október 26-án a párizsi Sorbonne-ban tartott. Szerinte a kisantant célja, hogy öt győzedelmes nemzetet egy védelmi szövetségben egyesítsen, „nehogy az ellenség ármányokkal érje el azt, amit fegyveres erővel elérni nem tudott.” A szövetség célja szerinte a békeszerződések változatlan megóvása. Ezt szolgálja majd a szövetséges államok katonai szervezetének egyöntetűsége és a barátságos diplomáciai együttműködés, amely meg fogja akadályozni, hogy egyik kormány a másik háta mögött külön politikát folytasson. Néhány nappal később, november 2-án, Take Jonescu Prágában tett látogatást. Ez alkalommal oly kijelentések hangzottak el, amelyek örömmel állapítják meg, hogy Franciaország, Anglia és Olaszország rokonszenveznek az új alakulattal, hogy tehát a francia-magyar barátkozás veszélye megszűnt.

Take Jonescu előadásában öt nemzet szövetségéről beszélt, holott a kisantantnak csak három tagja volt. A szövetség vezetői előtt ugyanis az a cél lebegett, hogy a kisantantba bevonják Lengyelországot és Görögországot, sőt esetleg előbb-utóbb Ausztriát is. Arra is gondoltak, hogy az egész alakulat vezetését Olaszország fogja átvenni, amely akkortájt, november 12-én, kötötte meg Jugoszláviával a rapallói szerződést. Ezek a remények még éltek a kisantant külügyminisztereiben, amikor 1921 július 23-án Karlsbadban megtartották első értekezletüket, amelyet azóta minden évben megismételnek. Az első konferencián Benes, Pasics, és Take Jonescu vettek részt. Azokban a közleményekben, amelyekben a tanácskozás eredményéről a nyilvánosságnak beszámoltak, a résztvevők az együttműködésről való általános szövegekre

szorítottak. A kisantant kibővülésébe helyezett remények azonban lassanként szétoszlottak.

Görögországnak a kisantantba való belépéséről 1922 és 1923-ban folytak tárgyalások, amelyek azonban a kisantant 1923 évi sinaiai konferenciája után megszakadtak és 1924 év végén, amikor Jugoszlávia felmondta a Görögországgal 1913 óta fennállt szövetségi szerződést, mert rossznéven vette Görögországnak a kisebbségek védelme tárgyában Bolgárországgal kötött szerződését és tartott attól, hogy ez részére is kellemetlen precedensül szolgálhatna, végleg lekerültek a napirendről.

Ausztria 1921 december 16-án Lanában, hol Hainisch osztrák elnök meglátogatta Masaryk cseh elnököt, bizonyos politikai természetű megállapodásokat kötött ugyan Csehszlovákiával, de a kisantant-hoz nem csatlakozott. Ezek a megállapodások, melyek Schober osztrák kancellár és Benes aláírását viselik, kötelezik a feleket a saint-germaini és trianoni szerződések pontos végrehajtására, területeik kölcsönös garantálására, háború esetében a kölcsönös semlegességre, az általuk más államokkal kötött szerződések kölcsönös közlésére, esetleges ellentéteknek választott bíróság által való elintéztetésére, valamint arra, hogy egyik sem fog saját területén olyan politikai vagy katonai szervezeteket tűzni, amelyek a másik államnak biztonságát és létét veszélyeztethetnék. A szerződés tartalma szemmel láthatólag túlmegy egy rendes barátsági és választott bírósági szerződés keretein és lehetséges, hogy első lépés lett volna Ausztriának a kisantant-hoz való további közeledéséhez, ha fogadtatása Ausztriában nem lett volna annyira barátságatlan, hogy egy hajszál híján a Schober-kormány életébe került. Különösen a saint-germaini szerződés önkéntes elismerését tartotta a szövetségtanács tagjainak nagy része feleslegesnek és megalázőnak. A nagynémet miniszterek lemondtak, sőt Schobernek is le kellett mondania, bár újból megválasztották kancellárnak. Ily tapasztalatok után az osztrák kormány óvakodott ez úton tovább haladni, inkább visszavonult a megkezdett irányból és az a gondolat, hogy Ausztria a kisantant-hoz csatlakozzék, azóta komoly formában nem foglalkoztatta az osztrák politikusokat.

Lengyelország egy ideig közeledett a kisantant-hoz, de azután éppen olyan hamar el is távolodott tőle. 1921 március elsején Sapiaha herceg lengyel külügyminiszter Bukarestben járt, hol Romániával március 3-án formális szövetséget kötött, amely ilyformán a kisantant egyik alapokmányaként szereplő román-jugoszláv szerződést is megelőzte. Ebben a szerződésben, amelyet a két állam 1926-ban némileg változott alakban megújított, a felek kötelezik magukat arra, hogy bármelyikük megtámadtatása esetében kölcsönösen fegyveres támogatást fognak egymásnak nyújtani, hogy a szomszédjaikkal szemben követendő külpolitikát illetőleg mindig meg fognak egymással egyezni, hogy háború esetében egyik sem fog a másik nélkül fegyverszünetet vagy békét kötni, hogy egymással katonai konvencióra lépnek és hogy harmadik állammal való szerződésbe egyik sem fog a másik fél tudta nélkül belemenni. Ez a megállapodás nem jelentette ugyan Lengyelországnak a kisantant-hoz való csatlakozását, de kétségkívül jelentette ahhoz való

közeledését. A Lengyelország és a kisantant közti szálak szorosabbá fűzésén kivált Benes fáradozott, aki 1921 november 6-án bizonyos szerződéseket is kötött Lengyelországgal és 1922 elején úgy látszott, mintha fáradozásait siker koronázná, mert Lengyelország beleegyezett abba, hogy a génuai konferencián a kisantanttal egységesen fog eljárni, bizonyos, egy belgrádi szaktanácskozmányban elfogadott alapelvek szerint. Ebben az időpontban érte el a kisantant fejlődésének tetőpontját. Nincsicš jugoszláv külügyminiszter 1922 február 24-én tartott expozéjában legerősebben adott ennek kifejezést, amikor arra hivatkozott, hogy ez az alakulat immár 70 millió lakosnak politikai összefogását jelentvén, már nem lehet „kis“ antantról beszélni, mert ez hatalmas négyesszövetséggé alakult át.

A kisantant második értekezlete, mely 1922 augusztus 27—31-én Marienbadban folyt le, joggal konstatalhatja a kisantant megerősödését. Ezt nem pusztán Lengyelország közeledése idézte elő. 1921 augusztus 3-án Jugoszlávia és Csehszlovákia között, 1922 január 22-én pedig Románia és Jugoszlávia között katonai konvenció létesült. Csehszlovákia és Jugoszlávia megegyezett a lejárt 1920 augusztus 14-i belgrádi szerződésnek öt újabb esztendővel való meghosszabbítására nézve, sőt egy további, 1922 augusztus 31-én Csehszlovákia és Jugoszlávia között megkötött szerződés ki is bővítette ezeket a régebbi megállapodásokat. Ebben az új megállapodásban, a „marienbadi szerződésben“, a felek tudomásul veszik „azokat a politikai és katonai szerződéseket és azokat az egyezményeket, amelyeket Csehszlovákia kötött Romániával, Ausztriával és Lengyelországgal, Jugoszlávia pedig Romániával és Olaszországgal“. Ez a felsorolás, amelyben kisantant-tagok vegyesen szerepelnek a kisantanthoz nem tartozó államokkal, azt a látszatot igyekezett kelteni, mintha Lengyelországnak, Ausztriának és Olaszországnak a kisantantba való formális bekapcsolódása is csak idő kérdése volna. A marienbadi szerződés azután kimondja, hogy a két szerződő fél gazdasági, pénzügyi és közlekedési téren is a legszorosabb együttműködést fogja kifejteni és e célból egymással szerződésre fog lépni. Végül a szerződés kötelezi a feleket, hogy nemzetközi viszonylatokban egymásnak politikai és diplomáciai segítséget fognak, nyújtani és hogy abban az esetben, ha közös érdekeiket fenyegetve látnák, a megóvásukra szükséges rendszabályok tárgyában egymással meg fognak egyezni. 1923-ban a Romániával való 1921 évi megállapodások ugyancsak meghosszabbították három esztendővel.

A következő évben azonban — 1923-ban — a kisantant csillaga hanyatlani kezd. A lengyeleknek és cseheknek viszonya feszültté válik a jávorinál határkérdés miatt. Lengyelországot továbbá elkedvetlenítette Csehszlovákia vonakodása minden oly kötelezettségvállalásával szemben, amelynek alapján kénytelen lehetett volna, Lengyelországnak Oroszország által való megtámadtatása esetében segítséget nyújtani. 1923 február 7-én Skrzinsky lengyel külügyminiszter, expozéjában teljesen átsiklik a kisantant felett. Július 26-án utódja, Seyda, nyíltan kimondja, hogy Lengyelország nem fog részt venni a kisantant akkori-ban küszöbön álló sinaiai értekezletén, mert Lengyelországnak a kisantant-hoz való csatlakozására minden előfeltétel hiányzik. Egyidejűleg

a cseh hivatalos sajtó szokatlanul hevesen támadja a lengyeleket. Hogy Lengyelországnak álláspontja a kisantanttal szemben azóta sem változott meg, azt Zaleski, jelenlegi lengyel külügyminiszternek egy 1928 június 12-én Párizsban, a nyilvánosság számára tett kijelentése bizonyítja, amely szerint „Lengyelország nem fog a kisantant-hoz csatlakozni, mert a trianoni szerződés fenntartásában, amelynek érdekében a kisantant elsősorban alakult, Lengyelország nincsen érdekelve“. A „nagy négyesszövetségből“, melyet Nincsiccs bejelentett, ilyenformán ismét szerény kisantant lett. Ebben a helyzetben folyt le 1923 július 28—29-én Sinaiában a kisantant külügyminisztereinek harmadik konferenciája.

A kisantant most az Olaszországhoz való közeledést kereste.

1923 szeptemberben Benes Rómában járt, ahol igyekezett eloszlatni Mussolini amaz aggodalmát, hogy a kisantantból valami dunai konföderáció lesz, amely Olaszország vetélytársa lehetne Közép-Európában.

1924 január 27-én Olaszország Jugoszláviával kötött Rómában szerződést a békeszerződések által teremtett helyzet kölcsönös megvédésére és hasonló szerződés jött létre 1924 július 5-én Olaszország és Csehszlovákia között. Közben Csehszlovákia 1924 január 25-én Franciaországgal is kötött szövetségi szerződést, amely a cseheket végleg lekötötte Franciaország középeurópai politikája mellé. Ezekkel a kifelé való barátkozásokkal egyidejűleg azonban, amelyek csak zavarossá tették a kisantant politikai orientálódását, a szövetség belsejében mutatkoznak bizonyos nézeteltérések és ezek a kisantant negyedik konferenciáján, mely 1924 január 10—12-én folyt le Belgrádban, már erősen érezhetőek voltak. A nézeteltérések az Oroszországgal szemben követendő magatartásra vonatkoztak. Románia, amelynek besszarábiai határait Oroszország állandóan fenyegeti, természetesen szívesen látta volna, ha a kisantant többi tagjainál az orosz veszedelem ellen is támogatást nyert volna. Erre azonban sem Csehszlovákia, sem Jugoszlávia nem volt kapható és ezért a belgrádi értekezlet kijelentette, hogy a kisantant ebben a kérdésben továbbra is várakozó álláspontot foglal el és hogy minden állam fenntartja magának e kérdésben teljes akciószabadságát. Ez az ellentét még fontosabb lett, amikor 1924 április 2-án azok a tárgyalások, amelyeket Románia és Oroszország Bécsben folytattak a közöttük való viszony rendezése érdekében, hirtelenül megszakadtak, mert Oroszország a legélesebben fenntartotta Besszarabiára való igényeit. Ez a szakadás, mely közelebb hozta egy orosz-román összeütközés veszélyét, még inkább tartózkodásra bírta az orosz kérdésben Csehszlovákiát és Jugoszláviát. Az ellentétek a kisantant 1925 márciusában Bukarestben megtartott ötödik értekezletén is változatlanul fennálltak. Valószínűleg ezzel függ össze, hogy ezt az összeövetelt bizonyos Magyarország ellen irányuló alaptalan sajtótámadások előzték meg a magyar költségvetés magassága és az állítólagos Habsburg-propaganda miatt, nyilván a célból, hogy alkalom legyen a Magyarországgal szemben kétségtelenül fennálló kisantant-egységnek kinyilatkoztatására és az általános figyelemnek a kisantant különben belső egyenetlenségéről való elterelésére. Az orosz kérdésben való egyenetlenséghez nemsokára hozzájárultak az Olaszországgal szemben követendő maga-

tartást illető nézeteltérések. Nincsics még 1926 július 25-én dicsekedett ugyan, hogy minden Jugoszlávia és Olaszország közt fennforgó kérdés örök időkre meg van oldva, de már az év vége felé ismét éles ellentét mutatkozott Jugoszlávia és Olaszország között. Most Jugoszlávia nem tudott Olaszországgal szemben támogatást találni a kisantant többi tagjainál és ami még fontosabb, mindinkább bebizonyult, hogy Olaszország, tekintettel arra, hogy politikája éppen nem párhuzamos a franciákéval, egyáltalában mindinkább szembefordul a túlnyomóan Franciaország szolgálatában álló kisantanttal. Ezzel szétfószt az utolsó remény arra, hogy a kisantant több lehessen, mint ami elejétől fogva volt — Magyarország három szomszédjának szövetsége a békezsákmány biztosítására, azaz a Magyarországgal szemben való rossz lelkiismeret koalíciója.

A kisantant 1926 június 17—18-án Veldesben tartott hatodik értekezletét a fennforgó és keletkezésben lévő ellentétek annyira megzavarták, hogy résztvevői egy nappal előbb váltak el egymástól, mintsem tervezték.

A KISANTANT egyes államai közti viszonyban beállt belső lazulás nem csökkent a következő évben sem. A három állam szövetsége sem ki nem bővült, sem meg nem szilárdult. A Magyarország elleni védekezés, mint a szövetségnek egyetlen célja, kissé sovány tartalmat adott a kisantantnak, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a szövetség minden egyes tagja egyedül is, szövetséges nélkül, katonailag erős túlsúlyban van velünk szemben. Ehhez járult, hogy Magyarország kormányzójának 1926 augusztus 27-én Mohácson tartott beszéde óta legalább egy kisantant állam, Jugoszlávia, némileg közeledni látszott Magyarországhoz, már pedig minden befejezett közeledés az illető államra nézve feleslegessé tenné a Magyarország ellen való szövetséget, azaz a kisantantot. Maguk a kisantant külföldi barátai is félvállról kezdték kezelni a kisantantot, mert hisz a kisantant vezetőköréből elhangzott nyilatkozatok eddig sokkal nagyobb hangon beszéltek szövetségükről, annak nem helyi, de európai jelentőséget tulajdonítottak, az ezáltal erősen felfokozott várakozásokkal szemben pedig a kisantant szegényes eredményei meglehetősen csalódást keltettek. Nem lehetett európai jelentőségű egy olyan szövetség, amely az európai politika reá kiható két legfőbb kérdésében, az olasz és Orosz kérdésben^ Sohasem tudott egyöntetű álláspontra jutni. Ennek következménye volt, hogy itt-ott a külföldön, — sőt magában Franciaországban is már-már megkongatták a kisantant halálharangját. Mindinkább terjedt az a vélemény, hogy Magyarország és szomszédai végre is meg fognak egymással egyezni, amivel azután a kisantant utolsó létjogosultságát is elveszítené. A Magyarország és Olaszország között 1927 tavaszán megkötött barátsági szerződést ebben az időben a kisantant körében még jelentéktelen formáságnak igyekeztek feltüntetni, amely a helyzetet lényegesen nem változtatja meg.

Ily helyzetben ült össze a kisantant három külügyminisztere 1927 május 13-ától 15-ig Joachimstalban. Ez alkalommal sem sikerült a kisantant államai között fennforgó ellentéteket elsimítani. Ennek

némi nyomai láthatók azokban a pohárköszöntőkben, amelyek közvetlenül a joachimstali konferencia után Benesnek egy a prágai Hradsinon adott ebédjén elhangzottak. Benes a maga pohárköszöntőjében azt hangsúlyozta, hogy a kisantant kompakt és szolidáris minden európai kérdésben, Mitilineu román külügyminiszter azonban mintegy helyreigazította házigazdájának ezt a megállapítását, amikor hangsúlyozta, hogy ez a szolidaritás csakis a területi status quo-megvédése érdekében állt fenn és áll fenn. Míg tehát Benes, — úgy látszik — nem adta még fel régi koncepcióját, amely szerint a kisantantnak az európai nagypolitika egy tényezőjévé kell válnia, román kollégája sokkal realiztikusabban fogta fel a kisantant céljait. Benes közvetlenül a joachimstali értekezlet után cikket írt az „Esprit International” című folyóiratba, amely szerint az imént lefolyt konferenciának főjelentőségét abban látja, hogy az gazdasági és kivált vámpolitikai téren is bizonyos közeledést határozott el a kisantant államai között. De eltekintve attól, hogy ez nem új dolog, mert hasonló intézkedések már a marienbadi szerződésben is előfordulnak, az azóta letelt egy esztendő nem igen tüntet fel e részben nagyobb eredményeket, mert a kisantant egyes államai között nem létesült eddig semmiféle oly gazdasági megállapodás, amely nem létesült volna minden valószínűség szerint akkor is, ha a kisantant nem léteznék. Bizonyos szimptomákból következtethető, hogy a joachimstali értekezleten a Magyarországhoz való közeledés kérdése is szóba került. Úgy látszik, hogy ezt a lehetőséget kivált Csehország és Jugoszlávia akarták felkarolni, amely két állam részéről a következő hónapokban több ily értelmű nyilatkozat is hangzott el, — míg Románia ezúttal is e részben tartózkodó és kételkedő álláspontot foglalt el.

A joachimstali konferencia utáni hónapokban a kisantant tudátára ébredt annak a jelentős változásnak, amely Magyarország külpolitikai helyzetében bekövetkezett. Ennek a változásnak két főoka volt: a magyar-olasz viszony kimélyülése és az európai és amerikai közvéleménynek a Rothermere-akcióval kapcsolatos megmozdulása a trianoni szerződés revíziója érdekében, amely két mozzanat összekapcsolódott akkor, amikor Mussolini Lord Rothermere előtt tett nyilatkozataiban barátságosan nyilatkozott a revíziós törekvésekről.

Az új helyzet a kisantant köreit eleinte arra bírta, hogy fokozott buzgalommal tegyenek kísérletet a Magyarországgal való megegyezésre. Benes még a nyáron egy, a kisantantról írt cikkében hangsúlyozta, hogy a kisantantnak nemcsak negatív céljai vannak. Célja az is, hogy pozitív program alapján új módszereket találjon a közép-európai államok közötti relációk megjavítására, akár a kisantant kibővítése, akár a szomszédállamokkal való együttműködéshez szükséges előfeltételeknek más módon való megteremtése útján. Később még világosabban célzott arra, hogy ha Magyarország békereviziót akar, azt csak egyetértésben szomszédaival érheti el. A csehszlovák köztársaság elnöke, Masaryk, október végén szintén hasonlóan nyilatkozott. Amikor azonban kiderült, hogy ezek a közeledési kísérletek eredménytelenek maradtak, hogy a revíziós mozgalom egyre terjed és hogy a magyar-olasz közeledésnek, mint ezt a szentgotthárdi esetről

a Népszövetség előtt folyó tárgyalások is mutatták, bizonyos gyakorlati eredményei is vannak, akkor a kisantant taktikát változtatott, állítólagos „pozitív“ céljai háttérbe szorultak és tulajdonképeni hivatása, mely tisztán negatív, a trianoni szerződés minden megbolygatásának meggátlása, kerekedett ismét felül. Ebben nincsen is semmi meglepő. Előrelátható volt, hogy Magyarország külpolitikai megerősödése azzal a hatással lesz a kisantatra, hogy igyekezni fog az egyes kisantant államok közti ellentéteket láthatatlanokká tenni és a Magyarországgal szemben való egységet hangoztatni és kidomborítani.

A kisantantnak ez évben június 20—22-ig Bukarestben tartott értekezlete ilyformán újból kifejezésre juttatta azt a „közös politikáját“, hogy mindhárom hozzá tartozó állam síkra fog szállni „minden megengedett és alkalmas eszközzel mindennemű kísérlet ellen, amely a trianoni szerződéssel létesített területi státus megváltoztatására irányul“. Ennek a határozatnak nem kell tágabb értelmet tulajdonítani, mint amennyit már a kisantant alapszerződesei mindenikének első cikke magában foglal; tudniillik a területi státus erőszakos megváltoztatására irányuló kísérletekkel való szembeszállást. Ha ez az értelmezés helyes, akkor a bukaresti határozat meglehetősen felesleges, mert a kisantantnak ez a célja eddig sem volt ismeretlen és különben is a területi állapot erőszakos megváltoztatására senki sem gondol. Lehetne e határozatot úgy is értelmezni, hogy az szembehelyezkedést jelent a trianoni szerződés békés eszközökkel és megegyezések útján való megváltoztatásával bár ennek a felfogásnak ellenmondanak azok a kisantantnak egyes vezérférfiai részéről elhangzott nyilatkozatok, amelyek egyenesen elismerik, hogy örök időre szóló szerződések nincsenek és hogy ezért a trianoni szerződés bizonyos módosításáról is lehet beszélni. De ha mégis helyes volna a kisantant bukaresti határozatának ilyen értelmezése, akkor sem teremtene ez a határozat új helyzetet, mert olyan „megengedett és alkalmas eszközök“, amelyek a békereviziónak hasonlóan „megengedett és alkalmas eszközök“ útján való előkészítésére irányulnak, a létező szerződésekben ezidőszent nem találhatók. Sőt az európai béke szempontjából sem volna kívánatos azoknak az utaknak elzárása, amelyeken keresztül tarthatatlanoknak bizonyuló nemzetközi állapotok békés megváltoztatásához lehet eljutni. A nemzetközi viszonylatokban a háborúk körülbelül azt a szerepet töltik be, mint az államok belső alkotmányos életében a forradalmak. Minden olyan alkotmány, amelyből a tarthatatlanná vált alkotmányos intézményeknek békés úton való megváltoztatását lehetővé tevő intézkedések hiányoznak, forradalmat idéz elő. És hasonlóképpen minden nemzetközi alakulásból, amely eleve lehetetlenné akarná tenni a tarthatatlannak bizonyult nemzetközi állapotoknak békés úton való megváltoztatásának még gondolatát is, előbb-utóbb háborúk fakadnának.

A kisantant bukaresti konferenciájának egyéb határozatai nem túlságosan érdekesek. Megújították a kisantant államok gazdasági együttműködésére vonatkozó határozatot, de ez 1922 óta harmadszor történik meg és valószínűleg most sem fog több gyakorlati követ-

keménnyel jární, mint eddig. Óhaj tandónak mondták Ausztriának e gazdasági egyesüléshez való csatlakozását, de eltekintve attól, hogy az, amihez Ausztriának csatlakoznia kellene, még nincsen meg, osztrák részről máris kijelentették, hogy Ausztria az ilyen gazdasági szövetséghez, semmi körülmények között nem csatlakoznék. Nem volt többé szó a kisantantnak további kibővítéséről, amelyre a kisantant valamikor erősen törekedett, és a kibővítési szándékok elejtését az értekezlet egyik tagja azzal indokolta, hogy ezzel a kisantanton belőli ellentétek fokozódnának; ez eléggé érdekes önbeismerést tartalmaz. Mert az Oroszország- és Olaszországgal szemben követendő magatartást illetőleg a kisantant a mostani bukaresti értekezleten sem volt szolidáris.

A kisantant „pozitív programja“ ilyformán Bukarestben leke-rült a napirendről. Bgy ideig megint nem lesz szó a kisantant Benes által hirdetett ama céljairól, hogy „új módszereket találjon a közép-európai államok közötti relációk megjavítására, akár a kisantant ki-bővülése, akár a szomszédállamokkal való együttműködéshez szüksé-ges előfeltételeknek más úton való megteremtése útján“. Az a fejlő-dés, amely 1920 óta végbement, azt mutatja, hogy a kisantant nem-csak hogy nem alkalmas instrumentum ennek a magában véve nagyon üdvös célnak elérésére, hanem hogy ellenkezőleg, már létezésével is a legnagyobb mértékben megakadályozza annak megvalósíthatását. Hogy Közép-Európában az az együttműködés, amelyet Benes mézes szavakkal hirdet, lehetségessé váljék, annak első feltétele az, hogy ne létezzék Közép-Európában olyan alakulat, amely mint a kisantant, egyenesen az egyik közép-európai állam, Magyarország ellen irányul. Az ilyen alakulatnak nem lehet egyesítő, hanem csakis elválasztó hatása. Az annyira szükséges közép-európai együttműködés napja alighanem csak akkor fog felderülni, amikor a kisantant fel fog bomlani. Addig a kisantant történeti jelentősége a látszat szerint egyedül az, hogy mesterségesen hátráltatja és kitolja azt az alakulást, amelynek előkészítését és létrehozását oly gyakran a saját legfőbb „pozitív célja“-nak mondta.